

Kürt Milliyetçilik Hareketinde Sol Seçkinlerin İdeolojik Hegemonyası

M. Veysel KARATAŞ*

Özet

Bu çalışma Kürt milliyetçiliği ve sosyalist seçkinler arasındaki hegemonik ilişkiyi ele almaktadır. Çalışmanın odak noktası, sosyalist seçkinlerin Kürt milliyetçilerini yönlendirme ve etkileme çabalarıdır. Sosyalist seçkinlerin Kürt milliyetçiliği üzerindeki etkisi ve ütopyik sosyalist taleplerin genellikle milliyetçi taleplerin önüne geçtiği gözlemlenmektedir. Araştırma, tarihsel süreçleri, dönüşümü ve günümüzdeki yansımaları analiz ederek, bu ilişkinin karmaşıklığını anlamak için bir katkı sunmaktadır. Sonuç olarak, çalışma, Kürt milliyetçiliği ve sosyalist seçkinler arasındaki ilişkinin tarihi ve günümüzdeki etkileri hakkında bir analiz sunmaktadır.

Abstract

This study deals with the hegemonic relationship between Kurdish nationalism and socialist elites. The focus of the study is the efforts of socialist elites to direct and influence Kurdish beliefs. It is observed that the influence of the socialist elites on Kurdish nationalism and their utopian socialist demands are generally exceeding their minimum demands. The research contributes to understanding the complexity of this relationship by analyzing historical processes, and their current reflections. As a conclusion, the study provides an analysis of the historical and current effects of the relationship between Kurdish nationalism and socialist elites.

Anahtar Kelimeler: Ulus-Devlet, Kürt Milliyetçiliği, Sosyalist Seçkinler

Keywords: Nation-State, Kurdish Nationalism, Socialist Elites

Giriş

Komünist Manifesto'nun ikinci maddesi, Marks ve Engels tarafından şu şekilde ifade edilir: "Bugüne kadar bütün insan topluluklarının tarihi, sınıfların kavgaları tarihidir" (Marks & Engels, 2008: 17). Bu ifadelerle birlikte 19. yüzyılın önde gelen ideolojisi olan komünizm, zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şeylerinin olmadığını söylediği dünya işçilerine birleşme çağrısında bulunarak bir cennet vaat ediyordu (Marks & Engels, 2008: 53). Ancak 19. yüzyıl, milliyetçilik ideolojisinin de yükselişe geçtiği bir dönemdir. Marks ve Engels, milliyetçiliğin yükselişini gözlemlemelerine rağmen, onu geçici bir durum olarak tanımlamışlardır. Kapitalizmin çöküşü ile birlikte milliyetçiliğin önemini azalacağını ve tarihin tozlu sayfaları arasında kaybolup gideceğini öngörmüşlerdir. Manifestonun 49. Maddesi "vatan" ile ilgili şu ifadelerle yer verir: "...İşçinin vatanı yoktur. Sahip olmadıkları bir şey onlardan koparılamaz" (Marks & Engels, 2008: 37). Bununla birlikte, proletaryanın siyasi iktidarı ele geçireceği milletler çağında, burjuva sınıfının anladığı bağlılık anlayışından farklı sınıf bilinci temelinde millet halinde şekillenmek zorunda olduğuna da işaret edilmiştir (2008: 37). Bu sebeple sınıf bilincine sahip her ülke işçi sınıfının ilk önce kendi burjuvazisini devirmek zorunda olduğu ifade edilmiştir.

Ancak 19. ve 20. yüzyıllarda sosyalist devrimin yakın bir zamanda gerçekleşeceği umudunun taşındığı birçok yerde beklenenin aksine devrimler gerçekleşmedi. Milliyetçilik muzaffer ilerleyişi boyunca tüm rakip ideolojileri sildi süpürdü. Üstelik Almanya, İtalya gibi ülkelerde milliyetçilikten de öte faşist ideolojilerin iktidara gelmesi bir hayal kırıklığına yol açtı. Bununla birlikte sosyalist devrimlerin gerçekleştiği yerlerde "Marxist devrimler kendilerini milli sınırlara uydurmuştu. 1917 Rusya devriminin liderlerinin ilk vazifelerinden biri sosyalist devletin sınırlarını güvenlik altına almak olmuştu" (Billig, 2002: 33). Milliyetçilik sorununa çözüm üretmek sosyalistlerin öncelikli meselesi haline gelmişti. Roza Luxemburg, başta Lenin olmak üzere Kautsky, Bernstein gibi dönemin önemli sosyalist liderleriyle Polonya sorunu ve Rus milliyetçiliği ve de yükselen milliyetçilik ile ilgili konularda uzun süreli bir polemige girmiştir (Luxemburg, 2014).

Sınıf savaşımında ezilen sınıfların lehine kurtuluşun bizzat proletarya diktatörlüğü eliyle olması gerekirken ne oldu da işçi sınıfı da dâhil olmak üzere insanlar milli saflara akın etmişti.¹ Tarihsel vazifesi

¹ I. Dünya Savaşı öncesi, Alman Sosyal Demokrat Parti (SPD) gibi II. Enternasyonal üyesi partiler, savaşa karşıtı uluslararası mitingler organize etmiştir. Sosyalist partiler işçilerin birbiriyle düşman olmadığını ve savaşın burjuva hükümetleri arasında olduğunu dile getirmişlerdir. Ancak savaşta SPD'de dahil olmak üzere işçi partileri, burjuva hükümetlerinin savaş bütçelerine onay

burjuvazinin yarattığı ulus devleti ortadan kaldırmak olan proleterya ve sosyalist liderler de milli devletler şeklinde örgütlenmek zorunda kalmış bu örgütlenmenin doğasına uygun bir şekilde diğer etnik gruplar üzerinde Rus hegemonyasını tesis ederek ve onları asimile ederek siyasi, kültürel ve ekonomik baskılara maruz bırakmıştı. Gellner (1992: 213) bu süreçte komünizmin milliyetçilikle ilişkisini ve gerçekleşmeyen bu kehaneti yanlış adres teorisi ile izah etmektedir. Teori kehanet kavramının kullanımını haklı kılacak teleojik bir dile sahiptir. “Marksizm tarafından benimsenen ‘Yanlış Adres Teorisi’: tıpkı Şii [gulat Şiası] Müslümanların Cebrail’in, Hz. Ali’ye verilmesi gereken mesaj; Hz. Muhammed’e vererek bir hata yaptığını savundukları gibi, Marksistlerin de tarihin ruhunun ya da insanoğlunun bilincinin feci bir bölünme yaptığını inanmak istemeleridir. Uyarıcı mesaj sınıflara yollanmak isteniyordu fakat korkunç bir posta hatasıyla uluslara yollandı. Şimdi devrimci eylemciler mesajı yanlışlıkla almış olanların bu mesajı ve içerdiği şevki, doğru ve yollanması gereken adrese geri vermeleri konusunda ikna etmek durumundadırlar. Hem kendini haklı gören hem de bu mesajı gasp etmiş bulunan alıcının bu gerekliliği yerine getirmeyi pek istememesi eylemciyi büyük ölçüde sınırlandırmaktadır.”

Sosyalizmin bir posta hatası olduğuna dair iddiasını her daim bu kadar açık bir şekilde ifade etmese de, milliyetçi hareketlerle ilişkisinde veya eklemlenmesinde hemen her fırsatta olan bitenin mesajın bir gaspı olduğuna dair bir pratik sergilemekten geri kalmamaktadır. Bu pratiğin örneklerinden biri de Kürt milliyetçiliği ve sosyalizm arasındaki hegemonik ilişki de kendini göstermektedir. Bu çalışma, Kürt milliyetçiliği ve sosyalist seçkinler arasındaki hegemonik ilişkiye odaklanmaktadır. Hegemonya, bir grubun veya sınıfın diğerlerine üstünlük kurduğu bir ilişki biçimidir. Bu çalışmada, hegemonik ilişki, sosyalist seçkinlerin Kürt milliyetçilerine yön verme ve onları yönlendirme çabaları olarak ele alınmaktadır. Sosyalist seçkinlerin Kürt milliyetçiliği üzerindeki etkisi ile ütopyik sosyalist talepler, çoğu zaman milliyetçi taleplerin önüne geçtiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Kürt milliyetçiliği ve sosyalist seçkinler arasındaki ilişkiyi bu bağlamda ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda aralarındaki ilişkinin tarihsel süreçleri, dönüşümü ve günümüzdeki yansımaları analiz edilmiştir.

vererek savaş yanlısı bir tutum sergilemiştir. Bu duruma karşı çıkan Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht ve Leo Jogiches gibi sosyalist liderler partiye tepki göstererek ayrılmış ve kurucusu oldukları Almanya Komünist Partisi (KPD) de yer almışlardır (Luxemburg, 2014: 7,162,163).

Ulusal Kimlik Oluşumunda Ulus Devlet ve Seçkinlerin Etkisi

Milliyet ve etnik gruplara aidiyet hissi, uzun yıllardır akademik araştırmaların konusu olmuştur. Bu konuda farklı kuramlar ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Primordialistler (İlkçi), milliyetçiliğin bireylerin doğuştan getirdikleri duygulardan oluştuğunu ileri sürerler. Başka bir ifadeyle, insanların milliyetçi hisleri, doğal olarak var olan bir durumdur ve bireylerin kültürel, tarihsel ve sosyal faktörlerinden bağımsız olarak var olan bir özelliktir. Buna karşılık Modernleşmeci/araçsalcı kuramsal yaklaşımlar, milliyetçiliği modern zamanların bir icadı olarak ele alır ve ulus-devletlerin ortaya çıkışını modernleşme süreciyle ilişkilendirir. Bir ulusun üyesi olmanın insanlığın doğuştan sahip olduğu bir özellik olmadığı görüşündedirler. Uluslar da devletler gibi belirli koşullara bağlı olarak şekillenirler. Onlara göre, milliyetçilik insan ruhunda hiç de öyle çok derin köklere sahip olmadığı gibi evrensel bir zorunluluktan da kaynaklanmaz (Gellner,1992: 27).

Bu süreçte modern devletin sınır ve egemenlik ilişkisine bağlı olarak millet kavramı önemli bir değişim geçirmiştir. Önceden, millet terimi daha çok bir toplumun kültürel kimliğini ifade ederken, modern devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, bu terim giderek siyasi bir anlam kazanmıştır. Millet bu dönemde bir devletin vatandaşlarını ifade etmek için kullanılan bir terim haline gelmiştir. Tilly (1995: 58), modern devletlerin gelişim sürecini, (1) Sınırlandırma, (2) denetim, (3) yükümlülük şeklinde iç içe geçmiş üç kategori olduğunu ifade eder. Ona göre, devletler, sermayeyi, emeği, malları, teknolojiyi ve parayı “daha önce görülmemiş bir ölçüde” kendi toprakları içinde sınırlandırdılar ve giderek daha kesin biçimde tanımlanan sınırlar üzerinde bunların hareketini kısıtladılar. Aslında devlet, her zaman, modern öncesi biçimlerinde bile, iktisat politikalarının planlanması, iktisadi teşebbüsler, sermaye ve endüstri ile ilişki halindeydi” (Hallaq, 2019: 56). Yukarıda Tilly'nin ifade ettiği “eşi görülmemiş bir ölçüde” vurgusu modern devletin ayırıcı vasfı açısından önemli bir noktadır. “Geleneksel devletlerin sınırları değil, hudut bölgeleri vardı” (Giddens, 2008: 11). “Devletin bir merkezden hareketle tanımlandığı bu eski tahayyüle göre, sınırlar geçirgen ve belirsizdi. Egemenlikler sınırlarda tam olarak tespit edilemeyen bir şekilde iç içe geçirdi” (Anderson, 1995: 33). On sekizinci yüzyıl Avrupa'sında büyük devletler, genellikle yeterince tanımlanmamış olan ve birçok aynı bölgeyi kapsayan sınırların içinde gevşek bir denetim sürdürüyordu; üstelik bu sınırların içinde de ya fazla uzak köşelere girmiyor ya da o kadar ötelere uzanmayı büyük ölçüde özerk araçlara bırakıyorlardı. Oysa modern tasarımlara göre devletin egemenliği, yasal olarak tespit edilmiş sınırlarının için-

de kalan her santimetre kare üzerinde, aynı tamlıkta, yaygınlıkta ve şaşmazlıkla işler (Anderson,1995: 33).

Devletlerin, sınırlarını oluşturan nüfus, kaynaklar ve faaliyetler üzerindeki denetimi, geniş ulusal orduların oluşması ve devlet bütçelerinin büyümesiyle birlikte daha da derinleşti. Merkezi denetim, mülkiyetten üretime ve siyasi faaliyetlere kadar geniş bir alana yayıldı. Yöneticiler, özerkliği olan nüfuzlu kişilere dayanmak yerine doğrudan yönetimi benimseyerek merkezi iktidardan bağımsız yönetim birimleri oluşturdular. Bu durum, kültürel denetimi de içeriyordu. Ulusal sınırlar içinde tek bir gelenek belirlenerek ya da yaratılarak, diğer tüm gelenekler karşısında öncelik kazandı. Devletler, görülmemiş bir ölçekte ulusal eğitim sistemleri kurmaya, standart ulusal diller dayatmaya, sergiler ve müzeler açarak sanata sübvansiyon sağlamaya başladılar. Ayrıca, kültür üretimini veya mirasını sergilemek için başka yöntemler oluşturup iletişim ağları kurarak, ulusal bayraklar, semboller ve milli marşlar gibi simgeleri oluşturdular (Tilly, 1995: 59-60). Modern dönemlerde devletin merkezîyetçi yapısının değişimi ve denetiminin artması ile birlikte siyasal iktidarın kaynağı artık üst sınıf ya da soylu sınıf değil, halkın kendisi olmuştur. Böylece millet/ulus kavramı, tüm vatandaşların eşit haklara sahip olduğunu ifade etmeye başlamış Parlamentolar ise bu eşitlik ilkesinin temsil edildiği mekânlar olarak kabul edilmiştir.

Devlet ve millet kavramlarındaki değişim, Avrupa'da modern devletlerin ortaya çıkması ve gelişimi ile ilişkili olan çok yönlü bir süreçtir. Bu süreç, Avrupa tarihinin çeşitli dönemlerinde gerçekleşmiştir ve farklı kültürlerin ve siyasi yapıların etkisi altında şekillenmiştir. Modern devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte, merkezîyetçilik ilkesi ön plana çıkmıştır. Bu ilke, güçlü bir merkezi otoritenin varlığını ve bu otoritenin kontrolünde bir sınırlar bütünü olarak tanımlanan bir toprak parçasını gerektirmektedir. Böylece, ulus-devlet fikri oluşmuş ve modern devletlerin temel prensibi haline gelmiştir.

Milliyetçiliğin ayırt edici özelliği, tanımı gereği, onun devletle olan ilişkisinde ortaya çıkmaktadır (Eriksen, 1993: 6). Milliyetçilik milletlerden önce gelir. Milletler devletleri ve milliyetçilikleri yaratmaz. Hobsbawm'a göre, doğru olan bunun tam tersidir (Hobsbawm, 1993: 21-24). Devlet ve ulus sözcükleri 18. yüzyıldaki devrimlerden sonra "ulus-devlet olarak birbiriyle kaynaşmıştır" (Habermas,2012: 18). Devletler bir ulus yaratabilmek için kültürel malzemeleri kullanır. "Bu süreçte ölü diller canlandırılır, gelenekler icat edilir, oldukça hayali, eskiye ait olduğu sanılan birtakım saf özellikler gündeme gelir" (Gellner,

1992: 105). Bu süreçte devlet; sınırları içinde bulunan kültürlerden birini seçer. Seçilen kültür üzerinde bir çatı işlevi görür ve onu kitlesel eğitim, standart bir dil ve ortak idealler etrafında bütünleştirir (Gellner, 1992: 74). Yani, diğer bir anlamıyla milliyetçi söylemde, siyasi sınırların kültürel sınırlarla örtüşmesi/çakışması savunulur (Eriksen, 1993: 6).

Kuşkusuz, sayısız kültür içinden birinin seçilip modern devlet tarafından desteklendiği bir gerçektir. Ancak "İstanbul Türkçesi"² örneğinde olduğu gibi dil ve kültürel standartları devlet adına kim belirleyecektir. Siyasi sınırlar içindeki kültürel çeşitlilikten hangisi diğerlerine teşmil edilecektir. Hangi kültürün çatı kültür olarak devlet aygıtı tarafından sübvansedilmesine kim, neye göre karar verecektir? Neticede tarihsel süreç içerisinde sayısız 'mit, sembol, anlatı' setlerinden hangilerinin 'cimbızla seçilip alındığı', hangilerinin alınmadığı sorusuna tatmin edici bir cevap verilememektedir. Seçkinlerin rolü de tam olarak bu tartışmada ortaya çıkar ki, bu noktada Paul Brass gibi kuramcılar, doğrudan bir grup seçkinin oynadığı role vurgu yapmaktadırlar.

Brass'a (1996: 89) göre, etnik gruplardan millet oluşturma süreci; mevcut çeşitli alternatifler arasında belirli lehçelerin, dini uygulamaların, giyim tarzlarının veya tarihi sembollerin seçimini içerir. Birçok seçenek arasında belli dil ve lehçelerin, dini inanışların, tarihi sembollerin ve hatta giyim kuşam biçimleri de dâhil olmak üzere tercih edilmesi, bu gruplar içerisinde belli sosyal tabakaları, liderleri veya seçkinleri gerektirmektedir. Etnik topluluklar, modernleşme sürecinde ve dramatik sosyal değişim geçiren toplumlarda belirli seçkinler tarafından yaratılır ve dönüştürülür. Bu süreçte siyasi güç, ekonomik fayda ve sosyal statü için sınıf ve liderlik grupları arasında rekabet ve çatışma da yaşanır (Brass, 1996: 89). Bu bağlamda Brass (1991: 26), tarihsel olgulardan istifade ederek etnik grupların oluşumu ve bilinçlenmesi için dört elit çatışmadan bahseder. Bunlar, (a) yerel bir aristokrasiyle yabancı bir fatihe karşı ayrıcalıklarını korumaya çalışan yerel dini seçkinler arasındaki çatışmaları (b), farklı etnik gruplardan rakip dini seçkinler arasındaki çatışmaları (c), bir etnik grup içindeki dini seçkinler ile yerli aristokrasi arasındaki çatışmaları ve (d) yerli dini seçkinler ile

² Türk ulus-devleti'nin gelişim sürecinde İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi aydınların yeni bir seçkin sınıfı olarak merkezi bir rolü olmuştur. 1911 yılında Selanik'te, Genç Kalemler Dergisi'nde yayımlanan "Yeni Lisan" manifestosu, milli dilin İstanbul ağzı temel alınarak geliştirilmesi fikrini savunmuştur. Bu ağız, İstanbul'da konuşulan kadınların kullandığı bir ağız olarak tanımlanmıştır. Şair Ziya Gökalp ise "Lisan" adlı şiirinde bu ağız için şöyle demiştir:

"Güzel dil Türkçe bize/ Başka dil gece bize/ İstanbul konuşması /En saf en ince bize..."

Bu nedenle, yeni Türkçenin planlanması sürecinde İstanbul Türkçesi/konuşması/ağzı esas alınmıştır. Dil Encümeni de 1928 Harf İnkılabı sonrasında çalışmalarını bu prensip çerçevesinde sürdürmüştür. Bkz. Büyük İstanbul Tarihi, Cilt 7. <https://istanbultarihi.ist/244-istanbul-turkcesi>

yabancı bir aristokrasi arasındaki çatışmaları içerir. Grupları temsilen hareket eden seçkinler; kendileri için olduğu kadar grupları için de iktidar, refah, politik veya ekonomik çıkar elde etmek gayesiyle siyasi ve ekonomik avantaj elde etmek için temsil etmek istedikleri grupların kültürlerinden yararlanmakta; bunları çarpıtmakta, biçimlendirmekte gerekirse icat etmektedirler. Bu durumda Brass için kültürel farklılıkları vurgulamak seçkinlerin çıkarına olan bir seçimi gerektirir der. Hatta bazen seçim yapmamak bile aslında bir tür seçim olarak seçkinlerin yararına olabilmektedir (Brass, 1991: 25-30).

Farklı etnik gruplar arasındaki eşitsizlik, etnik gruplar veya kültürel olarak farklı bölgeler, tek başına toplumsal veya ulusal bilincin gelişimini teşvik etmez. Bir ülkenin modernleşme sürecinde olan geri kalmış bir kırsal bölgesinde, standardize edilmemiş yerel bir lehçe konuşan insanlar, dilin ihmal edildiği konusunda endişe duymadan ve herhangi bir dayanışma duygusu geliştirmeden ya tamamen modernleşmenin gerisinde kaldıkları, kentsel yaşam tarzlarından uzak oldukları ve yeni eğitim fırsatlarından ve yeni kitle iletişim ve ulaşım araçlarından yalnızca asgari olarak etkilendikleri için böyle olduğuna yorumlarlar. Bu durumda kendi dillerini konuşmaya devam edebilir ve tarlalarını işleyebilirler. Bununla birlikte bu ihmalin farklı bir şekilde yorumlanma seçeneği, yerel olarak güçlü ekonomik, dini ve politik seçkinler tarafından uygun görüldüğü için gerçekleştirilir (Brass, 1991: 9).

Brass'a (1996: 87) göre, etnik kategori sınıf bilinci gibi grup için önemli bir statüdür ve sınıfa alternatif bir sosyal örgütlenme ve özdeşleşme biçimidir. Etnik gruplar, diğer gruplarla eşitlik, statü ve tanınma iddialarını içerebilirler ve siyasi arenada farklı haklar için mücadele edebilirler. Bazı etnik gruplar daha da ileri giderek sadece eğitimde fırsat eşitliği gibi hakları değil; çocuklarına kendi gruplarının tarihini, dilini ve kültürünü öğretebilmeleri için kurumsal hakların bir bütün olarak gruba verilmesini talep edebilecekleri gibi ulusal statü ve tanınma arzusunun tamamını da dile getirebilirler. Başka bir ifadeyle etnisite, Brass'ın ele aldığı biçimde; ekonomik eşitsizlik, fırsat eşitsizliği ve siyasal haklar gibi yönleriyle bazen sınıf, bazen sivil toplum ve bazen de siyasal partilerin temellerini oluşturacak şekilde yeniden örgütlenmektedir. Bu yeniden örgütlenme sürecinde ise etnik aidiyetler ve buna bağlı kolektif kimlikler kullanılabilir. Bununla birlikte etnik veya mezhepsel bir kategori ancak seçkinler tarafından manipüle edilmesi şartıyla sınıf temelli bir ideolojiye kas gücü oluşturabilecektir. Dini veya dilsel farklılaşmanın önde gelen sembolünün seçimi, silahlı mücadele, sivil inisiyatif veya parti oluşturma gibi seçenekler arasından birini tercih etmek veya hiçbir tercihte bulunmak toplumsal gelişmenin dinamikle-

rine bağlı olarak gelişim gösterdiği kabul edilse de aslında etnik davayı benimseyen seçkin grubun çıkarlarına bağlı olarak gelişim göstermesi daha sık görülen bir durumdur (Brass, 1991: 30).

Milliyetçilik Çağı Önce Seçkinler

Milliyetçilik akımının ortaya çıkmasından önceki dönemde Avrupa'daki seçkinler, genellikle din veya bölgesel kimliklere dayanarak kendilerini tanımlarlardı. Bu seçkinler, toplumun diğer kesimlerinden daha fazla zenginlik, güç ve saygınlığa sahiptiler. Sosyal statülerini korumak için çaba sarf ederken, diğer toplumsal gruplara karşı üstünlüklerini sürdürmek için yöntemler ararlardı. Avrupa'da "millet" kavramı, ulusçuluk çağından önce dini bir referansa sahip olmasının yanı sıra, kendi aralarında hiyerarşiye sahip olan seçkinler, düzen ve istikrarı sağlamak için kendi içlerindeki ilişkilere büyük önem verirdi. "Orta Çağ boyunca Fransa veya İngiltere gibi yerlerin sakinleri kendilerini Fransız veya İngiliz olarak düşünmüyorlardı" (Billig, 2002: 31). 16. yüzyıllarda Avrupa'da bir hareketin ideolojisi, milli değil toplumsal ve dinsel bir içerik taşıyordu (Hobsbawm, 1993: 96). Bu dönemde geleneksel topluluklar, bölgesel millet veya vatan kavramlarına borçlu değillerdi ve toplum farklı şekillerde yaşanıp tahayyül ediliyordu (Billig, 2002: 31). Orta çağda Fransız milleti denildiğinde, İtalyan ve İspanyollar da dâhil Latince dillerini konuşanlar; Picardie milleti denildiğinde Hollandalılar, Normandiya milleti de kökleri kuzeydoğu Avrupa'dan gelenler ve Alman milleti denildiğinde halis Almanlarla birlikte İngilizler de anlaşılıyordu (Kedourie, 1971: 5-8). Kedourie'nin ancak haritalarda çizilmiş milli sınırlarla birlikte tasavvur edebilen modern zihinleri allak bullak eden bu ayırımı, Orta Çağ dünyası için ise gayet normal ve yerli yerindeydi.

Bununla birlikte modern öncesi dönemlerde, "ulus" olarak tabir edilen soylu sınıf, yönetilen halkın tamamını kapsamayan bir siyasi varlığı temsil ediyordu. Bu soylu sınıf, egemenliği ellerinde bulunduruyor ve halkı politik hayata dâhil etmiyordu (Habermas, 2012: 18). Parlamentolarda veya eyalet meclislerinde bir araya gelen ayrıcalıklı sınıflar, saray karşısında "ülke"yi, yani "ulus"u temsil ediyordu etmesine de fakat burada bahsedilen "ulus" terimi, ayrıcalıklı bir sınıf ile sınırlıydı. Habermas'ın ifade tarzıyla "soylu bir sınıf olarak ulus" ile sınırlıydı. Millet hakları denildiğinde bu üst tabakanın ayrıcalıklı hakları kast edilmekteydi ki, buna parlamentolar da dâhildi. Parlamento ve milletin haklarından söz edildiğinde genellikle üst tabakanın ayrıcalıkları kastedilmekteydi. Millet/ulus kavramı zaman içindeki evrimi ile birlikte siyasal hayatta yeni anlamlar kazandı Modern çağda

siyasal iktidarın kaynağı artık üst sınıf ya da soylu sınıf değil, halkın kendisi olmuştur. Böylece millet/ulus kavramı, tüm vatandaşların eşit haklara sahip olduğunu ifade etmeye başlamış Parlamentolar ise bu eşitlik ilkesinin temsil edildiği mekânlar olarak kabul edilmiştir.

Kürt Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi: Seçkinlerin Rolü

Feodaliteyi çağrıştıran sosyo-ekonomik yapısı ve belki de geçit vermez dağlık coğrafyasıyla akademisyenler ve seyyahlar Kürtlerle İskoçlar arasında analogiler yapmışlardır. Bu bağlamda Jwaideh (2016: 21): “Kürtler bir ulus olarak İskoçlar İngilizlere ne anlam ifade ediyorsa; Araplara, Türklere ve İranlılara aynı anlamı ifade” ettiğini yazmaktadır. Kürtler, meskûn oldukları coğrafyada “yüzyıllar süren bir gelişme sonunda özerk ekonomik ve fiskal (mali) idari mekanizmalar olarak varlıklarını korumuşlardır” (Tori, 2005: 64). Osmanlı Devleti merkezden uzak, sınır boylarında yer alan ve aynı zamanda kontrolü çok zor olan bu aşiretlerin denetimini, İdris-i Bitlisi'nin de diplomatik çabalarıyla kendinden önceki geleneksel dokuya fazla müdahale etmeden geniş yetkilerle Bitlis, Hakkari, Bahdınan, Cizre-Botan, Hasankeyf gibi beyliklere bırakmıştı (Bois, 1966: 140). Bois'in isimlerini andığı güçlü beyliklerin yanı sıra Soran, Erdelan, Çemişkezek, Pertek, Şerwan, Müks, Çermok, Hazzo, Sason, Erzen (Garzan), Batman ve Şerefname'de adı geçen onlarca beylik bu idari yapı içerisinde özerk bir statüye sahip oldu (Bidlîsî, 1971). Bu özerk idari yapı genel hatlarıyla 19. yüzyıla kadar sürdürüldü. Bu tarihlerden itibaren Osmanlı Devlet'i klasik merkezîyetçi yapıdan uzaklaşarak Avrupa tarzı merkezîyetçi modern devlet örgütlenmesine yönelik reformlar yapmaya başladı. Osmanlı'nın da benimsediği modern ulus-devlet modelinde doğrudan egemenliğe hâle getirebilecek hiçbir otonom idari yapıya yer yoktu. Bu sebeple daha önce “Ekrad mirliklerinin Osmanlı'nın kendine özgü merkezîyetçi sistemi içindeki istisnai özerk idari yapıları” (Yeğen, 2011: 58) Tanzimat'la birlikte tasfiye edilmeye başlandı.

Ulusçuluk öncesi dönemlerde Kürt seçkinleri, Avrupa ile karşılaştırıldığında farklı ahlaki kriterlere ve sosyo-ekonomik dinamiklere sahip olsa da batılı emsallerinden farklı değillerdi. Şerefname Bidlîsî'nin 16. yüzyıl sonlarında yazdığı “Şerefname” gibi Kürt tarihinin klasik kaynaklarında; Campanile, Millingen, Edmonds gibi bölgeyi gezen 19. ve 20. yüzyıl misyoner ve askerlerin kaleme aldığı hatıralarda ve çağdaş araştırmacıların eserlerinde mirlerin kendilerini Abbasi soyuna nispet ettikleri görülür (Bidlîsî, 1971; Campanile, 2013; Millingen, 1998; Edmonds, 2003; McDowell, 2005; Yalçın-Heckmann, 2016).

Aslında Kureyş'e nispet edilen bu şecereler hem bir soyluluk belirtisi sayılıyor hem de İslam siyasal toplumsal yapısında ümeranın Müslüman olmak şartıyla birlikte meşruiyetin bir diğer ölçütü olan "halife Kureyş'tendir" hadisine binaen bir diğer siyasi şartı yerine getirmiş oluyordu (Karataş, 2022: 18). Bu soylular, zaman zaman bir araya gelerek İran şahlarına, Osmanlı sultanlarına bağlılıklarını sunar ve ayrıcalıklarının devamı için teminatlar alırlardı. Bununla ilgili olarak Şerefname'de (1971: 181) şu ifadeler yer verilmektedir: "Akkoyunlu Türkmenlerinin devletin yıldızı söndüğünde ve Şah İsmail'in saltanatının ışığı doğudan parladığında, Kürdistan'ın ulu hükümdarları ve beyleri de Şah'ın Tebriz'deki sarayına giderek tahtına itaat ve bağlılıklarını sundular." Şah İsmail'in Çaldıran Savaşı'nda (1514) Osmanlı'ya yenilmesinden sonra Kürt beylerinin İdris-i Bitlisî aracılığıyla sultana yazdıkları bağlılık mektubu (Akgündüz, 1991: 206) farklı bir konjonktürün sonucuydu. Kürt beylerinin bu geleneği 19. yüzyılın sonlarına kadar devam edecekti. "1891 yılında bir grup aşiret reisi, Osmanlı'nın sınır bölgelerinden Sultan Abdülhamid'e sadakatlerini sunmak üzere İstanbul'a gideceklerdi" (Klein, 2011: 1-2).

Kürt seçkinleri genellikle aşiret liderleri veya aşiret topluluklarına başkanlık eden kişiler olarak tanımlanırdı. Bu yerel yöneticiler kendi konumlarını güvence altına almak için çaba gösterirken, kendilerini Kürt halkını temsil eden liderler olarak görmezlerdi (McDowell 2005: 1). Bu liderler, Habermas'ın yukarıda işaret ettiği üzere belki en fazla Avrupalı çağdaşları gibi saray karşısında ülkeyi, ulusu ama "soylu sınıf ulus olarak" ulusu temsil ediyorlardı.

Kürt beyliklerinin Osmanlı merkezîyetçi sistemi içindeki otonom idari yapıları Tanzimat dönemiyle birlikte değişim göstermeye başladı. Ancak Batılı devletlerin Osmanlı topraklarında etkili olmasının ve gayrimüslimlerin lehine müdahalelerinin, sorunun ortaya çıkmasında yadsınamaz bir etkisi oldu. Bu müdahaleler, beylerin ve Müslüman tebaanın millet sistemi başta olmak üzere egemenlik ilişkilerinde ve hukuki-siyasi sistemde yaşanan değişimlere yol açtı. Müslüman Kürtler, Hıristiyan toplulukların gücünün artmasından rahatsızlık duyarken, Hıristiyanlar da kendilerini daha güvenli hissederek Kürt beyliklerine vergi ödemeyi ve orduya katılmayı reddetmeye başladı (Yalçın-Heckmann, 2016: 75). Avrupalı devletlerin desteğiyle misyonerlerin ve konsoloslukların giriştikleri yoğun faaliyetler karşısında bir Kürt beyinin -muhtemelen Bedirhan Bey- bir misyonere "siz bu ülkeyi almaya gelenlerin habercisisiniz" dediği rivayet edilir (McDowall, 2005: 46; Şimşir, 2009: 94).

Kürt meselesi on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında Osmanlı devlet ve toplumunun modernleşmesinin bir ürünüdür (Vali, 2005: 130). Modernleşme olgusu Osmanlı toplumsal yapısında -en azından Kürtlerde- ilk etapta devletin merkezileşmesi biçiminde kendini hissettirmiştir. “Bir soylu sınıf” şeklinde kısıtlamak kaydıyla “Kürt milletinin” içinde yer aldığı sorunun ilk safhası, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin modern bir formda merkezileşme teşebbüsleri neticesinde ayrıcalıklı idari yapıların tehdit edilmesiyle başladı. 19. yüzyılda vakaya gelen isyanlardan ilki ve en önemlisi 1836 yılında bastırılan Soran Emiri Mir Muhammed liderliğindeki Revanduz İsyanı ve daha sonraki dönemde “Müküs Emiri olan Han Mahmud, Tanzimat’ın Van’da uygulanması ile birlikte sahip olduğu gücü ve nüfuzunu kaybedeceğinden korkarak muhalif Kürt beylerini de yanına alarak bir isyan hareketi başlattı” (Hakan, 2011: 83). Asıl mukavemet büyük ve neredeyse asırlardır bağımsız gibi hareket eden, Cizre-Bohtan, Bitlis, Soran, Bahdınan ve Hakkâri gibi Mirliklerden geldi Millingen (1998: 129-130). 1847 yılında Bedirhan Bey’in isyanın bastırılmasıyla mirlikler dönemi sona erdi. Mirliklerin sona ermesinden sonra, Şeyh Ubeydullah Nehri’nin 1881 isyanından başlayarak 1925 Şeyh Sait İsyanı’na kadar geçen 45-50 yıllık dönem, şeyhlerin egemen olduğu bir dönem olarak kabul edilmektedir (Olson, 1989).

İsyanların bastırılmasının ardından sürgün edilen Bedirhanlar, Nehri’ler, Babanlar ve Cemilpaşazade’ler gibi mir ve şeyh hanedan ailelerinin çocukları İstanbul’da kaldılar ve bu dönemden itibaren gerek İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin gerekse de kendi müstakil dernek, kulüp, cemiyet vb. modern örgütlenmeler içerisinde yer aldılar. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin üyeleriyle aynı okul sıralarını paylaşan Kürt seçkinleri, Osmanlı topraklarına modern eğitim kurumları üzerinden girişi yapan Avrupa kökenli fikir akımlarından etkilendiler. Ayrıca, bu dönem milliyetçilik kavramının da keşfedildiği bir dönemdi ve kültürel milliyetçilik çerçevesinde yayınlar yapıldı. Abdurrahman Bedirhan’ın “Kürdistan” (1898)³ gazetesi de bu yayınların ilkiydi. Kültürel milliyetçilik Hroch’un (2011: 49-51), tespitiyle “A evresi” olan “akademik ilgi dönemi”ne denk gelmekteydi.⁴

³ Kürdistan gazetesinin 31 sayısından 30’u günümüze ulaşabilmiştir. Gazete Bozarslan’ın (1991) tarafından edit edilmiştir. Bu dönemdeki diğer başlıca yayımlar şunlardır: Şark ve Kürdistan Gazetesi (İstanbul, 1908), Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi (İstanbul, 1908-1909), Kürdistan Gazetesi (İstanbul, 1908-1909), Serbesti Gazetesi (İstanbul, 1908-1909), *Roşi Kurd (Kürd Güneşi)* Dergisi (İstanbul, 1913), *Yekbun (Birlik)* Dergisi (İstanbul, 1913), *Hetavi Kürd* Dergisi (İstanbul, 1913-1914), *Jin* Dergisi (İstanbul, 1919), Kurdistan Gazetesi (1919).

⁴ Hroch (2011: 49-51), milli bir hareketin başlangıcıyla başarılı bir şekilde sona erdiği arasında üç evre belirler. A evresi (akademik ilgi dönemi) olarak tanımlanır. Bu evrede entelektüel bir grup dil, tarih ve kültürel mirasına tutkulu bir şekilde sahip çıkmaya başlar.

II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında, bu ailelerin öncülüğünde kurulan "Osmanlı Kürt İttihat ve Terakki Cemiyeti", "Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti" (KTTC, 1908) ve "Kürt Talebe Cemiyeti" (Hevî, 1912) gibi kulüpler kuruldu (Tunaya,1988: 404). Ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1913'ten sonra Türk milliyetçiliği merkezli bir ideolojiyi resmi politikası olarak benimsemesi ile dönemin tanıklarının ifadelerine yansıdığı kadarıyla, Kürt seçkinleri İttihat ve Terakki Cemiyeti ile aralarına mesafe koydu ve tepkisel bir şekilde Kürt milliyetçiliği fikrine yöneldi (Zınar Silopi, 2014; Cemilpaşazade Ekrem 2016; Nuri Dersimi, 1992). Bağımsız ulusalcı bir yaklaşımla İslam tarihinden ayrılan bir Kürt tarihi yazımı olan Zeki Beg'in (2012) "Diroka Kurd u Kurdistan" (Kürt ve Kürdistan Tarihi) adlı eseri bu dönemin bir ürünüdür.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ve Mütareke yılları boyunca, Kürdistan Teali Cemiyeti (KTC) ve diğer örgütlenmeler aracılığıyla, aşiret reislerinden hamallara kadar geniş bir toplulukta örgütlenme çalışmaları yapıldı (Tunaya, 1988). Kürt seçkinleri, başta İngilizler olmak üzere İtilaf Devletleri ile Ermeni devletinin kurulmasını engellemek için çaba gösterdiler ve özerklik ya da bağımsızlık taleplerinde bulundular (Zınar Silopi, 2014: 66). Hangi ülkeyle görüşüleceği hanedan ailelerin veya aile üyelerinin konumlarına göre farklılıklar gösterebiliyordu.

Tanzimat Reformları süreci, seçkinlerle birlikte Kürt toplumsal yapısında da değişimlere neden oldu. Aristokrat aileler, özellikle Bedirhaniler kendilerini Kürtlerin meşru yöneticileri olarak kabul ediyorlardı ve bu inanç, yabancı devletler, Osmanlı bürokrasisi ve Kürtler arasında nispeten kabul görüyordu (Bruinessen, 2013: 405). Ancak mirlerin sahip olduğu geniş iktidar alanları, mirliklerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, birçok aşiret reisi ve etkili şeyhler arasında dağılmıştı (Olson,1989: 4; Klein, 2011: 3). Bu sebeple saltanatları yıkılmış, sürgün edilmiş ve hüküm ettikleri bölgelerin iktidar kaynaklarından yoksun bırakılmış olan mirzadelerin Kürtlerin nezdindeki statüleri daha ziyade itibariydi.

Mütareke yıllarında, Kürt seçkinleri İstanbul Hükümeti ile Sadaret makamında statülerine ilişkin müzakereler⁵ yaptılar (Mezher, 2012: 53-55). Ayrıca, Kürtler Mustafa Kemal ve İstanbul Hükümeti arasında imzalanan protokolde yer almasalar da özerklik vaadiyle ilgili bir husus bulunmaktaydı (Kutlay, 1992: 341-342). Mustafa Kemal, milli mücadelenin başlangıcından itibaren bağımsız bir Kürt devletine karşı net bir tutum sergiledi ve Diyarbakır'daki Kürt kulübünü bağımsızlık

⁵Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile Kürt Teali Cemiyeti üyeleri arasındaki müzakere'nin ayrıntıları için bkz. Mezher, (2012).

yanlısı oldukları gerekçesiyle kapattırdı (Atatürk, 2006: 48,546). Ancak, “millet” vurgusuyla birlikte Kürtlerin kültürel haklarının tanınması yönünde beyanatlarda bulundu (Atatürk, 2006: 49).

Milli Mücadele Dönemi’nde Mustafa Kemal, esaret altındaki hilafet makamının kurtuluşu için aşiret reisleri ve şeyhlere milli mücadeleye katılmaları için davet mektupları gönderdi (Atatürk, 1969: 937- 944). Cumhuriyet’in ilanından sonra, 1920’lerin sonu ve 1930’lu yıllar boyunca Türkiye Cumhuriyeti, oryantalist söylemlere karşı bir cevap olarak Türklerin aslında Batılı olduğunu vurgulama çabası içine girdi. Bu radikal Batılılaşma programı çerçevesinde Kürtler, medenileştirme ve asimile etme programlarına tabi tutuldu. Fiziksel antropoloji çalışmaları, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi gibi tezlerle yeni bir söylem inşa edildi. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti’nin merkezîyetçi politikaları ve Kürtlere yönelik asimilasyon politikaları, Kürtler arasında güçlü bir direnişe neden oldu. Bu direniş, Türkiye’nin doğusundaki bölgelerde çatışmaların ve isyanların artmasına yol açtı. Radikal modernleşmenin başladığı dönemde on sekiz Kürt isyanı kayıtlara geçti. En ciddi olanı ise Şeyh Sait İsyanı idi. Tunçay’a (1981: 127) göre, maliyeti ve kayıpları açısından Kurtuluş Savaşı’ndan daha büyük bir felakete yol açtı. Öncelikli bir hedef olarak «Makam-ı Hilafet ve Saltanat’ın tahlisini» ve yurdun düşmandan kurtarılmasını” (Velidedeoğlu, 1999: 12) amaç edinen TBMM’nin, Kurtuluş Savaşı’ndan sonra ilk icraatları arasında saltanatın kaldırılması ve Hilafetin ilgası yer aldı. Böylece Kürtlerin devlete itaatini gerektirecek bağ, hilafetin ilgasıyla birlikte kopmuştu. İleride Ağrı isyanlarının (1926-1930) lideri olacak İhsan Nuri Bey, Wilson ilkelere çerçevesinde bir Ermeni devleti kurulma ihtimali karşısında Jin dergisinin 15. Sayısında şöyle yazıyordu: “Bilinmesi gerekir ki, bugüne kadar itaat sınırları içinden ayrılmayan bu Kürtler, dinine olan aşırı bağlılığın etkisiyle Osmanlı Sultan’ına değil, Halifeye kulluk etmişler ve başkalarına asla kulluk etmeyeceklerdir” (İhsan Nuri, 1919: 3).

Tanzimat Fermanı’nın idari, mali, uygulamaları ile beylikler dönemi; Tek Parti rejiminde ise, tedip/tenkıl, yeniden iskân vb. uygulamalarla birlikte aşiret ve şeyhlerin öncülük ettiği isyanlar bastırıldı ve ulus-devlet birçok açıdan kemale erdi. II. Dünya Savaşı’nda Müttefiklerin zaferi, otoriter tek-partili rejimlere karşı demokrasinin zaferini temsil ediyordu. Müttefik ordularının yardımıyla, tüm Avrupa’da demokrasi temelli rejimler kuruluyordu (Koçak, 2007: 548). Bu uluslararası gelişmeler, iç politikayı da etkilemiştir ve Türkiye çok partili siyasal hayata geçiş yapmıştı. Modernleşmenin maddi dinamikleri ve kentleşme süreciyle birlikte, Kürt seçkinleri ve toplumsal yapısı da değişmişti. Kemalizm, pan-Arabizm ve çeşitli sol düşünce akımlarının ideolojik etkileri, sos-

yo-ekonomik değişikliklerle birlikte laik ve popülist bir Kürt etnisite anlayışının gelişmesine sebep olmuştu. Bu anlayış, aristokratik ve dini yaklaşımların yerine büyük ölçüde geçmişti (Bruinessen, 2005: 23). İlerleyen bölümlerde ele alınacağı üzere bu dönemlerde Kürt seçkinleri tarafından dine hiçbir şekilde referans verilmeyecek ve ilk etapta (ki o da etnik farklılığı vurgulamak için zorunlu olarak) dil vurgusu ayrı bir unsur olarak ön plana çıkarılacaktı. Ancak partileşme süreciyle birlikte, HEP (1991)'in kuruluşundan, Yeşil Sol Parti (2023)'ye uzanan süreçte dil vurgusu da giderek azalacaktı. Kürt kelimesi, Yeşil Sol Parti'nin bütün bir tüzüğünde⁶ ekoloji, erkek egemenliği, toplumsal cinsiyet, LGBT konularından sonra 4. Madde "h" fırkası içinde sadece bir kez geçecekti.

Sol seçkinleri siyasal alanda yer aldıktan sonra Molla Mustafa Barzani'nin Irak'taki mücadelesinin Türkiye'deki popülaritesinden de istifade edilerek, Kürt geleneksel seçkinleri de T-KDP çevresinde örgütlendiler. Ancak 1970'lerden itibaren, şiddetli bir mücadele yöntemi olarak benimseyen sol örgütler de yükselişini sürdürmeye devam etti. Bu süreçte, Kürt meselesi iki farklı söylemin rekabetine ve iktidar mücadelesine sahne oldu. Siyasetle iştigal eden geleneksel Kürt seçkinleri hain/cahş, MİT ajanı vb. şeklinde damgalandı ve Kürt sol örgütlerince ölüm tehditleri aldı. PKK'nın üst düzey sorumlularından Cemil Bayık (2019: 15) *PKK Tarihi* adlı hatıralarında T-KDP lideri Derwêşê Sado (Derwiş Akgül) ile ilgili şu ifadelerle yer veriyordu: "En son diyelim T-KDP örneği (...) ve ondan sona Dervîşê Sado'yu KDP'nin üstüne getiriyorlar. KDP'yi nasıl MİT'in bir yan kolu haline getiriyorlar. Bu konuda MİT ve Özel Harp Dairesi gerçekten başarılıdır." Kürt ulusalcı örgütler, geleneksel seçkinleri sindirmek amacıyla eylemlerinin dozunu artırdı. Bu eylemler arasında suikast girişimleri de yer alıyordu. Bayık (2019: 55), bu durumu, "Siverek'te M. Celal Bucak güruhu, Urfa'daki tüm feodal kesimler sinmesine rağmen, bu, giderek Partiye yönelen bir faaliyetin içindeydi. Bu görülüyordu ve Siverek'e yönelmek gerekiyordu, Bucak'a yönelmek gerekiyordu" sözleriyle ifade etmekteydi.

Bu dönemdeki sol yayımlarda da benzer şekilde tehdit edici bir dil kullanılmaktaydı. 1 Şubat 1977 tarihli *Halkın Birliği* adlı sol dergide, "Ke-poğlular, Üstünler Korit Köylüleri Toprak» başlıklı bir yazı yer almıştır. Bu yazıda aşiret ve ağalık düzenine devrimci bir temelde son vermek amaçlanmaktadır. Yazıda belirtilen Diyarbakırlı iki aşiret reisi/ağa, Ke-poğlu ve Üstün, hedef alınmaktadır. Üstünler Köylüleri ile yapılan röportajda ise yazar ile köylü arasında şu diyalog gerçekleşmiştir:

⁶ Yeşil Sol Parti, Parti Tüzüğü, <https://yesilsolparti.org/wp-content/uploads/2020/10/tuzuk-2018.pdf>

“Kürt işçi-köylüleri ile Türk işçi-köylüleri birleşirse bu düzeni yıkabilir miyiz? Kurtuluşumuz ancak böyle olmaz mı?” sorusuna köylü, “Olur, yalnız hükümet onları tutuyor” cevabını vermiştir. Yazar ise “Şimdi bir düzeni ancak işçiler-köylüler birleşirse yıkabilir... Siz birlik için mücadele ediyor musunuz?” şeklinde bir soru sormuştur. Köylü de “Zaten mücadelemiz bunu içindir. Asıl mücadelemiz budur, onun için bize karşı çıkmışlar” yanıtını vermiştir (Halkın Birliği, 1977: 11).

Yazıda aşiret ve ağalık düzeninin devrimci bir şekilde sona erdirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca Kürt işçi-köylüleri ile Türk işçi-köylülerinin birlikte hareket etmeleri halinde bu düzenin yıkılabileceği belirtilmektedir. Yazarın mücadelenin aslında sınıf temelli bir mücadele olduğu telkinine “zaten mücadelemiz bunun içindir” diyerek cevap veren “Korit” köylüsünün o dönem için abartılı sayılabilecek cevabı, bundan sonraki dönemlerde sıkça rastlanılacak bir cevaba dönüşecektir. Sosyalist Kürt seçkinlerinin liderliğinde mücadele Kürt halkı için ve Kürtlere rağmen “sınıf kavgası” temelinde yürütülecektir.

Sosyalist Kürt Seçkinlerinin Milliyetçi Mesajı Sosyalist İdeallere Dönüştürme Çabaları

1960 ve 1970’li yıllarda, gelecekte Kürt milliyetçi hareketinin lider kadrosunu oluşturacak gençler, sol düşünce akımlarıyla temas kurarak başlangıçta bu hareketlerin içinde yer almıştır. Bu süreçte geleneksel seçkinlerin boşalttığı alan, yeni bir seçkin grubu tarafından doldurmaya başlanmıştır. Abdullah Öcalan’ın (1993: 25) da belirttiği gibi, bu süreçte oluşacak yeni sınırlar içerisinde «şeyhler, seyitler, müritler, mir, emir» gibi feodal kalıntıların unvanlarına yer yoktu.” 1970 ve 1980 askeri darbelerin sonucunda Türk sol örgütleri dağılmaya başladı. Mevcut örgütler ise bu dönemde çok sayıda küçük örgütlere bölündü. PKK ise bu süreçte örgütlendiği bölgelerde çok sayıda örgütsel yapıları dağıtarak tek örgütlü güç haline geldi. Bununla birlikte Kürt tabanına dayanarak Türkiye’deki hemen bütün sol örgütlenmelerin toplamından çok daha büyük bir güce sahip oldu.

PKK, 28 Kasım 1978 tarihinde Abdullah Öcalan ve arkadaşları tarafından Diyarbakır’ın Fis köyünde bir evde kuruldu. 1978 tarihindeki kuruluş programının⁷ ilk bölümünde “Dünya Durumu” başlığı altında şu ifadeler yer vermektedir. “Sömürgecilik tarihi sınıflı topluma geçişle başlar. Sınıflı toplumun gelişmesi ile oluşan her üretim tarzı

⁷ PKK’nın parti programı, tüzükler ve beyannameleri ayrıntılı bilgi için bkz. Özcan, N.A. (1999). PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve yöntemi.

kendine has bir sömürgeciliği geliştirir” (Özcan, 1999: 350). Böylelikle Kürt milliyetçiliği, PKK'nın Marksist-Leninist ve kısmen de Maoist bir ideoloji çerçevesinde öncülüğü ele almasıyla birlikte farklı bir evreye girmiş oldu. Bu tarihlerden itibaren artık Kürt milliyetçiliği, Kürt etnisinin siyasi ve kültürel talepleri gibi alelade meseleler uğraşmayacaktı. Maoist ideolojinin demokratik devrim şiarıyla kısmen devreye girdiği yer de bu noktaydı. Milliyetçi çevrelerce proleterya diktatörlüğünün hakkı olan mesajı teslim etmek noktasında ayak direyenler olursa, Maoçuluk “zor” noktasında ideolojik meşruiyeti sağlayacaktı. Bu çerçevede PKK'nın parti programında şu ifadeler yer veriliyordu: “Tarihte zor her zaman gerici olmamıştır. Eski toplumun değişmesinde zorun uygulanması kaçınılmazdır. Bu uygulama üretim güçlerinin gelişmesi yönünde kullanıldığından ilericidir. Zor ancak üretim güçlerinin gelişmesini önleyen eski üretim ilişkilerini ayakta tutmaya çalıştığına gericidir” (Özcan, 1999: 351).

Osmanlı öncesi ve sonrası otonom bir idari yapıya sahip olan Kürtler, modernleşme ve merkezileşme sürecinde asırları bulan geleneksel idari yapılarının zedelenmesiyle birlikte karşı karşıya kaldıkları problemlerle mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Bu süreçte devletin bölgedeki otoritesinin güçlenmesi sonucu, Kürtlerin özerkliği ve yerel yönetimleri önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çözümleyemediği Kürt sorunu, Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve Kürtlerin haklarına ilişkin talepleri karşılanmamıştır. PKK'nın ortaya çıkışında ve gelişiminde, Kürtlerin tarihsel olarak maruz kaldığı Kürt kimliğinin bastırılması, politik, sosyal ve ekonomik hakların ihlali ve Kürtlerin siyasi temsil eksikliği, bununla birlikte Tek Parti rejiminin inkâr ve asimilasyon politikalarının önemli bir etkisi olmuştur. PKK, iç ve dış kamuoyunda bu sorunların varlığı üzerinden meşruiyetini sağlamaya çabasında olsa da örgütün faaliyetlerinin asıl odak noktasının sınıf mücadelesi olduğu Sosyalist seçkinler tarafından ilk günden itibaren açık bir şekilde ifade edilmiştir. Cemil Bayık, kendilerine gelinceye kadar Kürt sorunu çerçevesinde varlık bulan ve bu bağlamda dolaşımda olan mesajın korkunç bir posta hatasından ibaret olduğunu sarıh bir şekilde ifade etmektedir. Bayık, PKK'nın her şeyden önce geniş bir sınıf mücadelesi için var olduğunu şu sözlerle aktarır;

“Bu kadar gelişmelere neden olan bu Önderlik nasıl çıktı, hangi koşullarda ortaya çıktı? Bunu anlamak gerekiyor. Bunu anlamak için şu noktayı da izah etmekte yarar var; neden PKK denilen olay daha önce Kürdistan'da ortaya çıkmadı? Böylesi bir olayı ortaya çıkaran, şekillendiren Başkan Apo gibi biri veya Başkan Apo'nun kendisi daha önceki

koşullarda ortaya çıkmadı da '70'ten sonra ortaya çıktı? Bu bir tesadüf müdür? Şüphesiz değildir. Veya Başkan Apo istediği için mi çıktı? Öyle de değil. Çıkışın nedenleri var. Tarihsel, siyasal, örgütsel, sosyal nedenleri var. Yoksa Başkan istediği için bu hareket çıkmamıştır (...) 1970'ler öncesi Kürdistan, eğer iyi incelenirse, bizim anladığımız anlamda proleterya *önderlikli* bir hareketin, bir önderliğin gelişme şansı, koşulları yok. Bunun için böylesi bir hareket, böylesi bir Önderlik ortaya çıkmıştır" (Bayık, 2019: 6).

Aslında proleteryanın ortaya çıkması her şeyden önce sanayileşme, üretim ilişkileri, üretim biçimi, teknolojik gelişmeler ve bunun sonucunda işçi sınıfının büyümesi gibi toplumsal dinamiklerin gelişimine bağlıdır. Bu minvalde Kürdistan coğrafyasında Avrupa'dakine benzer şartlarda bir posta hatasının yapılmış olması da mümkün görünmemektedir. Başka bir ifadeyle mesajın gerçek sahibi olarak kabul edilen bir alıcı mevcut olmadığına göre mesajın gasp edildiği de iddia edilemez. Buna rağmen, Kürt kimliğini ve Kürt kültürünü ve bunlardan kaynaklı sorunları kendi ideolojik çerçevesine sığdırmaya çalışan sosyalist seçkinler devrim uğruna ölecek insan kaynakları için Kürt meselesini daha çok bir platform olarak kullanmaktadırlar. Çünkü insanlar genellikle milletleri (ya da etnik toplulukları) için ölmeye hazırken, sosyal sınıfları veya şehirleri için bu seviyede bir bağlılık göstermezler (Eriksen, 1993: 77). Bu bağlamda Anderson'un (1995: 159) da işaret ettiği üzere İnsanın- genellikle kendi seçmediği- ülkesi uğruna ölmesi, İşçi Partisi, Amerikan Tıp Demeği ya da hatta Uluslararası Af Örgütü uğruna ölmenin rekabet edemeyeceği bir ahlaki görkem taşır. Devrim uğruna ölmek de görkemini daima, temelde arı olduğu hissedilen bir şeyden alır. Ancak sınıf bilincine ulaşmış ve bu devrimci idealler uğruna ölecek bir sınıfın henüz hiç yeşermediği Kürt coğrafyasında bu iş milliyetçi mesajın seçkinler tarafından manipülasynuyla mümkün olabilmektedir.

Sosyalist seçkinler Kürt milliyetçiliği ile eklemlediği hegemonik ilişkide Kürtlerin somut sorunlarının çözümüne ancak insan kaynağı veya kas gücüne ihtiyaç duyduğu oranda alaka göstermektedir. Ancak asıl gündem çoğu zaman ütopyik sosyalist ideallerdir. Öcalan'ın Kürt sorununa ilişkin meselelerde sıkça vurguladığı gibi, PKK'nın içinde yer aldığı devrimci çözüm, yalnızca bir halkın hayati çıkarı açısından değil; enternasyonalist yanı da çok ağır basan karakterde olmalıdır (Öcalan, 1992: 33, 139). Sosyalist seçkinler Kürt sorununda sadece Kürtleri ilgilendiren basit çözüm modellerine tenezzül etmez. O ancak daha büyük sosyalist ideallerin bir vasıtası olarak bir anlama sahip olabilir. Milliyetçilik bu amaç için yetersizdir çünkü "hiçbir ulus kendisini

insanlığın tümü ile örtüşüyor olarak hayal etmez. Neticede ister küçük bir topluluk olsun veya ister milyarlarla ifade edilsin ulus; sınırlı, ege-men bir topluluk/cemaat olarak hayal edilir” (Anderson,1995: 52,22). Öcalan, demokratik modernite paradigmasıyla Ortadoğu ve dünya halklarına umut ışığı olarak demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü bir toplum modeli sunar. Öcalan’ın ifadesiyle, Demokratik Konfederalizm, Kürtlere ve Ortadoğu halkına bir hediyedir. Hatta bütün dünya halkları için geçerli bir çözüm modelidir⁸ (Öcalan,2011: 3). Bu sebeple milliyetçi ideoloji ve Kürt milliyetçisi ütopyik evrensel ideallerin hizmetinde olmalıdır.

HEP’ten Yeşil Sol Parti’ye: Sosyalist Seçkinlerin Ütopik İdeallerinin Siyasette Somutlaşması

1964 Şubat’ında kabul edilen ilk programıyla Türkiye İşçi Partisi, “Doğu Meselesi”ne ve doğunun az gelişmişliği ile ayrımcılık uygulandığı düşüncesine yer vermiştir. Bu durum, siyasi parti programına böyle bir konunun resmi olarak girmesi açısından Kürt hareketi için önemli bir adım olmuştur. Özgün bir programa sahip olmayan Kürtlerin sol ile ilişkileri bu zeminde başlamıştır. Kürtler açısından böylesi bir temsil kabul edilebilir bulunmuş ve birçok Kürt genci TİP ve FKF altında örgütlenmiştir (Ekinci, 2011: 64; Deveci, 2015: 270). Türkiye’deki sol görüşlü Kürtler, TİP (Türkiye İşçi Partisi) çatısı altında örgütlenirken 1965 yılında Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) adı altında örgütlenen sağ görüşlü Kürtler, partiyi kurarken Kürt milliyetçiliği konusunu merkeze almışlardır. TKDP, sol kanattan ayrıldığı birçok nokta ile öne çıktı ve Kürt meselesini parti programının merkezine yerleştirdi. Partinin kurucuları arasında Said Elçi, Şerafettin Elçi, Şakir Epözdemir, Derviş Akgül ve Ömer Turhan bulunmaktadır (Deveci, 2015: 273). 12 Eylül darbesinden sonra siyasal arenada başka bir teşebbüse olanak olmayacak ve bu yönüyle legal siyasette bir sürekliliğe rastlanmayacaktır.

Kürtlerin temsiliyetini sağlamak amacıyla oluşturulan ve merkezde kendilerini temsil eden ilk parti HEP’tir. 7 Haziran 1990 tarihinde, bir grup milletvekili tarafından İçişleri Bakanlığı’na Fehmi Işıklar başkanlığında sunulan dilekçeyle parti kuruluş süreci başlamıştır. HEP

⁸ Elbette ki her birey ve her ideolojinin insanlığın kurtuluşuna yönelik bir reçete sunma ve bir model önerme hakkı olduğu kabul edilebilir ancak bu hak, her zaman pratikte uygulanabilir değildir. Sadece Kürtler değil, hiçbir milliyetçi ideoloji bu sorumluluğu kaldıracak güçte değildir. Buna rağmen Kürt meselesinin sorunun çözümünde anahtar konumunda rol alanlar bütün bir Kürt halkını ısrarcı bir şekilde, birçok şeyi feda etmek pahasına bu modellerin uygulanması için seferber etmektedirler.

örgütlenmesi Türkiye'nin ilk yasal Kürt siyasi partisi olarak kabul edilmektedir. Partinin büyük bir çoğunluğu Kürt kökenlidir Feridun Yazar, Ahmet Türk ve Ramazan Bulut da daha sonra genel başkanlık yapmıştır. Parti siyasal eğilim olarak milliyetçi ve sosyalisttir. Parti hiçbir milletvekili genel seçimine katılmamıştır (Kaynar, 2007: 236-238). Ancak 1991 yılında yapılan genel seçimlere SHP çatısı altında giren HEP, 22 milletvekiliyle temsil edilmiş, fakat mecliste grup kurulamamıştır. PKK ile yakın ilişkileri olduğu iddialarıyla üç yıl sonra 14 Temmuz 1993'te ülkenin bölünmez bütünlüğünü tehdit ettiği ve terörizme destek verdiği suçlamalarıyla dava açılmış ve Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır (Palabıyık, 2014: 64).

1992 yılında Özgürlük ve Eşitlik Partisi (ÖZEP)'nin kurulmasıyla başlamıştır. ÖZEP, bir hülle partisi olarak değerlendirilmiş ve HEP'ten 18 milletvekilinin geçişiyle güçlenmiştir. Ancak, aynı yıl içinde ÖZEP, 04 Temmuz 1992 tarihinde HEP'e katılarak faaliyetlerini sonlandırmıştır (Kaynar, 2007: 247). HEP'in kapatılma riskiyle karşı karşıya kalması üzerine, aynı çevreler tarafından 19 Ekim 1992'de ÖZ-DEP adlı bir parti kurulmuştur. Fakat ÖZ-DEP, Kürt milliyetçiliği etrafında siyaset yapması nedeniyle 29 Ocak 1993'te kapatma davasıyla karşılaşmış ve 23 Kasım 1993'te kapatılmıştır (Palabıyık, 2014: 65). 1993 yılında Demokrasi Partisi (DEP) kurulmuştur. DEP, HEP'in kapanma riskine ve ÖZ-DEP'in kapatılmasına karşı bir önlem olarak ortaya çıkmıştır. DEP'nin kurucusu Leyla Zana olmasına rağmen ilk kongrede Yaşar Kaya genel başkanlığa seçilmiştir. Ancak, Abdullah Öcalan'ın DEP'i desteklemeyeceğini belirtmesiyle birlikte çoğu PKK'lı üye parti yönetimine seçilmiştir (Palabıyık, 2014: 66).

Demokratik Toplum Hareketi sürecinde 11 Mayıs 1994'te kurulan Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Kürt siyasetinde milliyetçi sol bir eğilime sahip bir parti olarak ortaya çıkmıştır. HADEP'in ilk Genel Başkanı Murat Bozlak olmuş ve daha sonra Ahmet Turan Demir bu görevi üstlenmiştir. Ancak 13 Mart 2003 tarihinde parti kapatılmıştır (Kaynar, 2007: 268).

1997-2005 yılları arasında Demokratik Halk Partisi (DEHAP) ve daha sonra Demokratik Toplum Partisi (DTP) olarak adlandırılan siyasi hareket öne çıkmıştır. Halkların Demokrat Partisi (HDP), Halkların Demokratik Kongresi tarafından parlamentoda temsil edilmek üzere kurulmuştur. Kurucuları Yavuz Önen ve Fatma Gök'dür. İlk Olağanüstü Genel Kurul, 27 Ekim 2013 tarihinde gerçekleşmiş ve İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel ile Mersin Milletvekili Ertuğrul Kürkçü eş genel başkan olarak seçilmiştir. Daha sonra, 22 Haziran 2014 tarihinde yapılan 2. Olağanüstü Genel Kurul'da Van Milletvekili Figen Yüksek-

dağ ve Hakkâri Milletvekili Selahattin Demirtaş eş genel başkanlık görevini üstlenmiştir.⁹

Özetlemek gerekirse Kürt siyasi hareketi, HEP'in kuruluş süreciyle siyasal arenada temsil edilmeye başlandı ve daha sonra ÖZEP, DEP, HADEP, DEHAP, DTP ve HDP gibi partilerle devam etti. Son olarak ise 2023 seçimlerine katılan Yeşil Sol Partisi (YSP), Kürt siyasi hareketinin bir parçası haline geldi. HEP, Kürt kültürel milliyetçiliğinin legal ve demokratik ortamda temsili için bir başlangıç noktası olmuştur. Parti, Kürt sorununun çözülmesinin demokrasi sorunlarının çözümü için önkoşul olduğunu vurgulayarak, dil özgürlüğü ve Kürtçenin kabul edilmesi gibi konulara odaklanmıştır. HEP'in açık biçimde ifade ettiği Kürt konusu, tartışma ortamının oluşmasına neden olmuştur. Parti ayrıca yasal ve izinli gösteriler aracılığıyla Kürtçe etkinlikler düzenleyerek Kürt kültürünün görünürlüğünü artırmıştır. Ancak, HEP'in öncülüğünde başlayan insan hakları, ekoloji, laik eğitim ve cinsiyet eşitliği gibi konular Türk solu ve küresel sol ile artan etkileşimlerle daha da belirginleşecek ve HDP ve Yeşil Sol Parti ile birlikte radikal sol ve küresel sol söylemler, Kürtler üzerinden merkeze taşınacaktır.

BDP'nin kuruluşuna kadar izleyen süreçte kurulan partiler, insan hakları, çevre, laik eğitim ve cinsiyet eşitliği gibi konularla birlikte kadın ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuksal önlemler alınarak kadın haklarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalara program ve tüzüklerinde yer vermişlerdir. BDP'nin önceki Kürt partilerden temel farkı, daha aktif ve eylemsel politikalar izlemesidir. Özellikle KCK (Koma Civakên Kurdistan/Kürdistan Topluluklar Birliği) ve DTK (Demokratik Toplum Kongresi) ile birlikte, BDP'nin aktif politikaları hız kazanmış ve "Kürt, Kürtlük, Kürt Milliyetçiliği, Anadil, Ekoloji, Kadın, Laiklik, Demokratiklik, Özgür İnanç, Çoğulculuk, Özerklik" gibi temel vurgular daha da belirgin hale gelmiştir. HDP'de eylemci doz biraz daha artırılmış. Patriyarkal sistemin "ahlak" adı altında pekiştirilmesi kabul edilemez¹⁰ ifadelerine yer verilmiştir. Ayıca zorunlu din derslerinin kaldırılması ve diyanetin kapatılması görüşüne yer vermiştir. Hatta bir adım daha ileri giderek "İslamiyet karşısındaki diğer inançların desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir" (Palabıyık, 2014: 70).

Yeşil Sol Parti'nin tüzüğü, Avrupa'daki sol siyasi hareketler ve yeşil partiler ile benzer bir anlayışa sahiptir. Bir açıdan küresel sol ile eklenme çabasını da işaret etmektedir. Solun yeni söylemleri Yeşil Sol Parti vesilesiyle güncellenmektedir. Parti, ekolojik sürdürülebilirlik, sosyal ada-

⁹ Halkların Demokratik Partisi, Parti Tüzüğü, <https://hdp.org.tr/tr/parti-tuzugu/10/>

¹⁰ Halkların Demokratik Partisi, Parti Programı, <https://hdp.org.tr/tr/parti-programi/8/>

let, demokrasi, insan hakları, çoğulculuk ve barış gibi değerleri merkeze almanın yanı sıra toplumsal eşitlik konularına da odaklanmaktadır. Bu temel değerler, parti politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Partinin çevre politikaları, doğal kaynakların korunması, çevrenin kirletilmemesi ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumludur. Aynı zamanda, parti sosyal adalet ve toplumsal eşitlik konularına da büyük önem vermektedir. Bu bağlamda, parti, toplumsal cinsiyet eşitliği, yoksulluğun azaltılması ve işçi hakları konularında küresel solun söylemlerine uygun politikalar geliştirmektedir. Küresel sol söylemler ile eklemlenme noktasında ilk kez HDP'nin parti programında yer alan LGBT hareketi, Yeşil Sol Parti'de daha kapsamlı bir şekilde savunulacaktır. Bu kapsamda partide LGBT meclislerine yer verilecektir.¹¹

Kürt meselesi üzerinde hakimiyet kurmuş seçkinler, sorunun çözümünün gündeme geldiği zamanlarda ideolojik tutumları öne çıkartarak, Kürt meselesini ikinci plana atmaktadırlar. Legal siyaset döneminde de durum pek farklı değildir; radikal veya küresel solun idealleri, her zaman öncelikli olmuştur. Legal siyaset döneminde de Kürtleri sosyalist seçkinler temsil etmiş ve Kürt meselesinde hegemonik bir konumda yer almışlardır. Yeri gelmişken yazının amacının anlaşılması açısından bir parantez açıp şu hatırlamayı yapmak gerekir. Kürtlerin ekoloji, kadın, sürdürülebilir kalkınma, işçi hakları vb. konularda aktivist eylemlerden uzak durması, susması veya umursamaz olması gerektiği kast edilmemektedir. Sosyalist seçkinlerin ütöpik ideallerinin Kürtlerin gerçek sorunlarını perdelediği ifade edilmektedir. Kürt kadınlarının da dünyanın herhangi bir yerindeki kadınlar gibi pekâlâ sorunları olabilir. Ama akşamları muhtemelen mevlit ya da Yasin okumak için toplanacak beyaz tülbentli yaşlı kadınlara “cinsel devrim istiyoruz”, “benim bedenim benim kararım”, “Kimsenin namusu değiliz”, “Ayaklarımızın altında cennet istemiyoruz” pankartların Batman, Diyarbakır gibi şehir meydanlarında taşıtırılmasının gerçek sorunların gölgelenmesinden öte bir anlamı olabilir mi? Benzer şekilde, HDP'nin onursal Başkanı Ertuğrul Kürkçü 2023 seçimlerinde Yeşil Sol Parti'nin başarılı bir sonuç elde edememesini, toplumda %20'lik bir orana sahip olan LGBT bireylerine yeterince sahip çıkılmamasıyla açıklaması Kürtlerin gerçek sorunlarını yansıtır olabilir mi?¹² Günümüzde Kürtlerin gerçek sorunlarının bunlar olmadığını ifade etmek için bir araştırmaya zaman harcamaya dahi ihtiyaç var mı?

¹¹ Yeşil Sol Partisi, Parti Tüzüğü, <https://yesilpartisi.org/wp-content/uploads/2020/10/tuzuk-2018.pdf>

¹² Eski Devrimciler LGBT Savaşçısı Oldu. <https://www.haksozhaber.net/eski-devrimciler-lgbt-savascisi-oldu-163734h.htm>

Sosyalist seçkinlerin sınıf kavgasını merkeze alarak başlayan Kürt liderliği serüveni, legal siyaset döneminde de tavizsiz devam etmiştir. 2015 yılında başlatılan çözüm süreci bütün çevrelerce Türkiye'nin tarihinde benzeri görülmemiş bir adım olarak kabul ediliyordu. Bu süreçte, Ak Parti hükümeti ve PKK arasında anlaşmalar yapılmasıyla çatışmalar sonlandırılmaya, silahlar bırakılmaya ve barışçıl bir çözüm bulunmaya çalışılmış ve Kürtlerin legal siyasetteki temsilcilerine de çözüm üretme konusunda önemli bir alan açılmıştı. Tarihsel süreç içinde çözüme en çok yaklaşılan bir anda sol bir derginin bu konudaki görüşü meseleyi özetleyecek bir nitelikteydi: "1970'li yıllarda başlayan PKK önderliğindeki Kürt hareketi, 20 yıllık zor bir savaşı bitirerek yeni bir döneme başlıyor (...) yanlış anlaşılmasın, 'niye barış geliyor', 'niye savaş bitiyor' noktasında değiliz. Doğrudur, soracağımız sorular, daha doğrusu söyleyeceğimiz sözler, bir savaşın devamına hizmet ediyor; ama bizim savaşımız sınıflar savaşıdır" (Altıntaş, 2000).

Sonuç

Bu çalışma, Kürt milliyetçiliği ve sosyalist seçkinler arasındaki hegemonik ilişkiyi ele almış ve sosyalist seçkinlerin Kürt milliyetçilerini yönlendirme ve etkileme çabalarına odaklanmıştır. Araştırma, tarihsel süreçleri, dönüşümü ve günümüzdeki yansımaları analiz ederek, bu ilişkinin karmaşıklığını anlamaya katkıda bulunmuştur.

Sonuç olarak, çalışma, Kürt milliyetçiliği ve sosyalist seçkinler arasındaki ilişkinin tarihi ve günümüzdeki etkileri üzerine bir analiz sunmaktadır. Bulgular, sosyalist seçkinlerin genellikle milliyetçi taleplerin önüne geçen ütopyik sosyalist talepleriyle Kürt milliyetçiliği üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu etki, sosyalist ideallerin ve taleplerin Kürt milliyetçiliği içinde şekillenmesine ve dönüşmesine yol açmıştır.

Ayrıca, çalışma, tarihsel perspektifin günümüzdeki etkileri anlamada önemli olduğunu vurgulamaktadır. Kürt milliyetçiliği ve sosyalist seçkinler arasındaki ilişki, geçmişte yaşanan olayların ve politik süreçlerin bir sonucu olarak şekillenmiştir ve günümüzde hala etkisini sürdürmektedir. Bu nedenle, bu ilişkinin anlaşılması ve analizi, mevcut siyasi ve toplumsal dinamikleri değerlendirmek ve gelecekteki gelişmelere ışık tutmak için önemlidir.

Milliyetçilik kavramı, birçok yönden ele alınıp eleştirel bir şekilde incelenmeyi gerektirir. Kürt meselesi ve milliyetçilik olgusunu bir makalenin sınırları içinde analiz etmek ve bunu seçkinlerin tutumuyla sınırlamak ister istemez birçok hususu karanlıkta bırakacaktır. Karan-

lıkta kalan en önemli husus da hiç şüphesiz devletin tutumu olacaktır. Çalışma, sosyalist seçkinlerin Kürt milliyetçiliği üzerindeki etkisini anlamak için bir adım atmıştır. Ancak, daha fazla araştırma ve derinlemesine analiz gerekmektedir. Gelecekteki çalışmalar, bu ilişkinin farklı boyutlarını daha ayrıntılı bir şekilde ele alabilir ve bu alanda daha kapsamlı bir anlayış sağlayabilir.

Kaynakça

- Akgündüz, A. (1991). *Osmanlı kanunnâmeleri ve hukukî tahlilleri* (3.Cild). Fev Vakfı.
- Altıntaş, N (2000). *Demokratik Cumhuriyet'ten Önce ve Sonra Kürtler'in Tarihinde Mustafa Kemal* <https://gelenek.org/makaleazar/nevzat-altintas/>
- Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler, milliyetçiliğin yayılması ve kökleri* (İ. Savaşır, Çev.). Metis Yayınevi.
- Atatürk, M. K. (1969). *Nutuk*. Cilt 1.2.3. Milli Eğitim Basımevi.
- Atatürk, M. K. (2006). *Atatürk'ün tamim, telgraf ve beyanmaları*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Bayık, C. (2019). *PKK tarihi*. <https://pdfslide.net/documents/pkk-tarihi-cemil-bayik.html?page=6>
- Bidlîsî, Ş. (1971). *Şerefname* (M. E. Bozarslan, Çev.). Ant Yayınevi.
- Billig, M. (2002) *Banal milliyetçilik*, (C. Şişkolar, Çev.). Gelenek Yayınevi.
- Bois T.1966). *The Kurds*. Khyats book.
- Brass, P. R. (1991). *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*, Sage Publications.
- Brass, P. R. (1996). Ethnic groups and ethnic identity formation; İçinde J. Hutchinson & A.D Smith, (Eds.), *Ethnicity* (pp. 301-305). *Oxford Universty Press*.
- Bruinessen, V. B. (2013). *Ağa, şeyh, devlet* (B. Yalkut, Çev.). Özge Yayınevi.
- Bruinessen, V.B. (2005). *Kürtlük, Tüklük, Alevilik, etnik ve dinsel kimlik mücadeleleri* (H. Yurdakul, Çev.). İletişim Yayınevi.
- Campanile, G.R.P (2009). *Kürdistan tarihi* (H. Bucak, Çev.). Avesta Yayınevi.
- Cemilpaşazade, E. (2016). *Muhtasar hayatım*. Avesta Yayınevi.
- Dersimi, M.N. (1992). *Dersim ve Kürt milli mücadelelerine dair hatıratım*. Özge Yayınevi.
- Deveci, A. (2015). *Politik aktörlerin politik iletilerinde kolektif kimliğin tasarımı ve araçsallaştırılması: DTP-BDP politik aktörlerinin iletilerinin içerik analizi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Edmonds, C. J (2003) *Kürtler, Türkler ve Araplar* (S. Şengül, S.R. Şengül, Çev.). Avesta Yayınevi.
- Ekinci, Tarık Ziya (2011). *Kürt siyasal hareketlerinin sınıfsal analizi*. Sosyal Tarih Yayınları.
- Eriksen, T. (1993). *Ethnicity And Nationalism, Anthropological Perspectives*, by Pluto Press,

- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve ulusçuluk* (B.E.Behar, Çev.). Günay G. Özdoğan, İnsan Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Ulus devlet ve şiddet* (C. Atay, Çev.). Kalkedon Yayınevi.
- Habermas, J. (2012). *Öteki» ile olmak, öteki»yle yaşamak* (İ. Aka Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Hakan, S. (2011). *Osmanlı arşiv belgelerinde Kürtler ve Kürt direnişleri*. Doz Yayıncılık. *Halkın Birliği Dergisi*, (1977 Şubat 1). *Kepoğlular, Üstünler Korit Köylüleri Toprak*. ss.10-11. https://tustav.org/yayinlar/sureli_yayinlar/halkin-birligi/hb-01.pdf
- Hallaq, W.B. (2019). *İmkânsız devlet* (A. Hikmet, Çev.). Babil Yayınevi.
- Hobsbawm, E. J. (1993). *1780'den Günümüze milletler ve milliyetçilik program, mit ve gerçeklik*. (O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınevi.
- Hroch, M. (2011). *Avrupa'da milli uyanış, toplumsal koşulların ve toplulukların karşılaştırılmalı analizi* (Özdemir, Çev.). İletişim Yayınevi.
- Jwaideh, W. (2016). *Kürt milliyetçiliğinin tarihsel kökeni ve gelişimi* (İ. Çek ve A. Duman, Çev.). İletişim Yayınevi.
- Karataş, M.V. (2022). *Türk ulus kimliğinin oluşum sürecinde dahil edilmeyen bir alt kimlik olarak Kürt kimliğinin tepkisel inşası*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaynar, M.K. (2007). *Cumhuriyet Dönemi siyasi Partileri*. İmge Yayınevi.
- Kedourie, E. (1971). *Arupa'da milliyetçilik* (H. M. Tümertaş, Çev.). Milli Eğitim Yayınları.
- Klein J. (2011). *The Margins of empire, kurdish militian in the ottoman tribal zone*. Stanford University.
- Koçak, C. (2007). *Türkiye'de milli şef dönemi (1938-1945)* (2. Cilt). İletişim Yayınevi.
- Kutlay, N. (1992). *İttihat Terakki ve Kürtler*. Beybun Yayınevi.
- Kürdistan Gazetesi (1898). *Kürdistan rojnama Kurdî ya pêşin* (İlk Kürd Gazetesi), (Der),.M.E.Bozarslan. 1898-1902. Deng Yayınevi
- Luxemburg, R. (2014). *Milliyetler sorunu ve özerklik*. (M. Çakır. Çe.). Belge Yayınları.
- Marx, K. & Engels, F. (2008). *Komünist manifesto*. (M. Suphi ve Ş. Hüsnü, Çev.). Aydınlık Yayınları.
- McDowall, D. (2005). *A Modern history of the kurds*, Palgrave Macmillan.
- Mezher. A.K. (2012). *Kurd û Kurdistan d^belgeyên nehêni yê Britinayayê de*. Avesta Yayınevi.
- Millingen, M.F. (1998). *Kürtler arasında doğal yaşam* (N. Mestçi, Çev.). Doz Yayınevi.
- Nuri, İ. (1919). *Wilson Prensipleri ve Kürtler*. *Jin Dergisi*, (15) İçinde M.E.Bozarslan, (Derleyen), Jin, *Kürdistan rojnama Kurdî ya pêşin 1918-1919*. Deng Yayınevi.
- Olson, R. (1989). *The Emergence of kurdish nationalism and the sheikh said rebellion 1880-1925*. University Of Texas.

- Öcalan, A. (1993). *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*. Weşanen Serxwebun.
- Öcalan, A. (1993). *Kadın ve aile sorunu*. Weşanen Serxwebun.
- Öcalan, A. (2011). *Demokratik Konfederalizm*. <https://anarcho-copy.org/libre/abdu-lah-ocalan-demokratik-konfederalizm.pdf>
- Özcan, N.A. (1999). *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve yöntemi*. Asam Yayınları.
- Palabıyık, A. (2014). *Bariş ve Demokrasi Partisi (devletsiz uluslaşmanın inşa sürecindeki etkisi)*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Silopi, Z. (2014). *Doza Kürdistan*. Avesta Yayınevi.
- Şimşir, B. N. (2009). *Kürtçülük (1787-1923)*. Bilgi Yayınevi.
- Tilly, C. (1995). *Avrupa'da devrimler 1492-1992* (Ö. Arıkan, Çev.). Afa Yayınları.
- Tori, (M.K. Işık) (2005). *Aşiretten millet olma yapılanmasında Kürtler*. Doz Yayınları.
- Tunaya, T.Z. (1988). *Türkiye'de siyasi partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi*. (Cilt I). Hürriyet Vakfı.
- Tunçay, M. (1981). *Türkiye Cumhuriyeti'nde tek-parti yönetiminin kurulması (1923-1931)*. Tarih Vakfı Yurt.
- Vali A. (2005). *Kürt milliyetçiliğinin kökeni*. Avesta Yayınevi.
- Velidedeoğlu, H.V. (1999). *İlk Meclis*. Cumhuriyet Gazetesi Yayınları.
- Yalçın-H. L. (2016). *Kürtlerde aşiret ve akrabalık ilişkileri* (G. Erkaya, Çev.). İletişim Yayınevi.
- Yeğen, M. (2011). *Devlet söyleminde Kürt sorunu*. İletişim Yayınevi.
- Zeki, M. E. (2012). *Diroka Kurd u Kurdistane*. Avesta Yayınevi.

İnternet Kaynakları

- HDP Parti Tüzüğü, <https://hdp.org.tr/tr/parti-programi/8/> Erişim Tarihi: 17.04.2023.
- Yeşil Sol Parti Tüzüğü, <https://yesilsolparti.org/wp-content/uploads/2020/10/tuzuk-2018.pdf> Erişim Tarihi: 05.03.2023.
- Eski devrimciler LGBT savaşçısı oldu, <https://www.haksozhaber.net/eski-devrimciler-lgbt-savascisi-oldu-163734h.htm> Erişim Tarihi: 06.06.2023.
- İstanbul Tarihi, Cilt 7. <https://istanbultarihi.ist/244-istanbul-turkcesi> Erişim Tarihi: 10.05.2023.